

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף עב

ישראל שלוח מעות מן הנכרי ברבית, ולאחר זמן עשה חשבון כמה חייב לו כולל הריבית, וכתב שטר על כל הסכום 'כך וכך אני חייב לנכרי' (זקפן עליו במלוה' = זקף את הכל כהלוואה אחת, את ההלוואה כולל הריבית), והנכרי התגייר וכעת אסור לו לגבות את הריבית, אם לפני שהתגייר זקפן עליו במלוה מותר לו לגבות גם את הריבית, לפי שמשעה שזקפן עליו במלוה זה נחשב כבר כגבוי, ואם לאחר שהתגייר זקפן עליו במלוה מותר לו לגבות רק את ההלוואה עצמה ולא את הריבית.

וכן נכרי שלוח מעות מישראל ברבית וזקפן עליו במלוה: כנ"ל. **רבי יוסי** חולק ואומר, **נכרי שלוח מעות מישראל ברבית בין כך ובין כך גובה ממנו הישראל את הקרן וגובה ממנו את הריבית**, והטעם הוא כפי שהגמ' מבארת בהמשך - שלא יאמרו שהתגייר כדי שלא יצטרך לשלם את הריבית.

*

תנו רבנן שטר שכתוב בו רבית: שטר שכתוב בו 'פלוגי לווה מפלוגי מעות בכך וכך ריבית לזמן פלוגי', לדעת ר"מ - קונסים את המלוה ולא גובה מהלוה לא את הקרן (= ההלוואה עצמה) ולא את הריבית, והטעם הוא שאנו קונסים גם את ההיתר (= ההלוואה עצמה) בגלל האיסור (= הריבית). ולדעת חכמים - גובה את הקרן ולא את הריבית, לפי שלא קונסים את ההיתר בגלל האיסור.

שטרי חוב המוקדמין פסולין: ראובן שלווה כסף משמעון וכתבו על זה שטר חוב, הרי שנכסיו של ראובן הלווה שהיו שלו בשעת ההלוואה משתעבדים לשמעון המלוה, ואם ראובן הלווה מכרם לאחר ההלוואה, יכול שמעון המלוה לגבות אותם עבור חובו ממי שקנה אותם מראובן הלווה, אבל המלוה אינו יכול לגבות נכסים שהלווה מכרם לפני ההלוואה, לפי שהם לא השתעבדו למלוה, שהרי בשעת ההלוואה הם כבר לא היו של הלווה.

לאור הנ"ל נוכל להבין מדוע **שטרי חוב המוקדמים פסולים** (= שטר חוב שהתאריך הרשום בו מוקדם מהזמן שהייתה ההלוואה בפועל), לפי שע"י השטר הזה המלווה גובה נכסים שהלווה מכרם לפני ההלוואה, ואסור לו לגבותם לפי שהם כלל לא השתעבדו לו. הגמ' אומרת שהם פסולים לגמרי, והמלווה לא יכול לגבות מנכסים משועבדים ע"י שטר כזה אפילו אם הנכסים נמכרו לאחר זמן ההלוואה (= שבאמת הם כן השתעבדו לו).

והמאחרים כשרים, לפי שאם התאריך הרשום בו מאוחר מהזמן שהייתה ההלוואה בפועל, הרי שהמלווה אינו יכול לגבות נכסים שלא כדיון, אלא שהוא מפסיד שאינו יכול לגבות את הנכסים שהלווה מכר בין זמן ההלוואה בפועל לזמן הרשום בשטר.

קושיא: **מוקדמין אמאי פסולין?** מדוע הם פסולים לגמרי, והרי המלווה יכול לגבות בהם את הנכסים שהלווה מכר לאחר ההלוואה, ונכסים אלו מותר לו לגבות אותם שהרי הם השתעבדו לו?! ('זמן ראשון' = שאינו יכול לגבות מנכסים שנמכרו בזמן הכתוב בשטר, לפי שהזמן הזה אינו נכון שהרי אז הוא עדיין לא לוה. 'זמן שני' = שיוכל לגבות מנכסים שנמכרו לאחר זמן ההלוואה בפועל).

תירוץ א': **אמר ר' שמעון בן לקיש:** דין זה תלוי במחלוקתם של ר"מ וחכמים הנ"ל, וזה כדעת ר"מ הסובר שקונסים את ההיתר בגלל האיסור, ולכן קנסו את המלווה שלא יוכל לגבות אפילו מ'זמן שני', אבל באמת לדעת חכמים יוכל לגבות מ'זמן שני'.

תירוץ ב': **ורבי יוחנן אמר:** גם לדעת חכמים לא יוכל לגבות אפילו מ'זמן שני', גזירה שמא המלווה יגבה כבר מ'זמן ראשון', לפי שיתכן שהקונה (שקנה את הנכסים מהלווה) לא יעלה בדעתו לדקדק ולהבחין מתי בדיוק היתה ההלוואה, ולא ידע שהשטר מוקדם.

ההוא גברא: אדם אחד לוהו מחבירו, וּמְשַׁכְּן לו את הכרם לעשר שנים עבור החוב. המלווה אכל מהכרם שלוש שנים, ולאחר מכן אמר ללווה – 'אם אתה מוכר לי את הכרם, מוטב, ואם לא, אני אחביא את שטר המשכנתא ואומר שקניתי ממך את הכרם לפני שלוש שנים ואבד לי שטר המכירה' (= הדין הוא שלאחר שלוש שנים יש לאדם חזקה שהשדה שלו, ויוכל לשקר ולטעון שהוא קנה את הכרם לפני שלוש שנים ואבד לו השטר, לפי שאדם לא צריך לשמור את שטרו כ"כ הרבה זמן).

אזל קם אקנייה לבנו קטן: הלך הלווה והקנה במתנה את הכרם לבנו הקטן בפני עדים, ואח"כ מכר את הכרם למלווה. ובכך אין מכירתו למלווה מכירה, כיון שהכרם כבר לא שייך לו אלא לבנו הקטן, ולאחר שיוציא המלווה את שטר המכירה להראות שהוא קנה ממנו את הכרם, יוציא הוא את שטר המתנה להראות שהוא מכר לו כרם שאינו שלו. וכמובן שהוא לא גילה למלווה את כל מה שעשה. ע"כ המעשה. **אומרת הגמ':**

זביני ודאי לא הוי זביני: ודאי שמכירתו אינה מכירה, כיון שהכרם כבר היה שייך לבנו עוד לפני המכירה. השאלה היא – האם **זוזי כמלוה בשטר דמו וגובה מנכסים משועבדים, או דילמא כמלוה ע"פ דמו ואינו גובה מנכסים משועבדים?** כלומר המעות של המכירה שהמלווה תובע ממנו (= כיון שהמכירה לא חלה ועליו להחזיר את המעות שהמלווה נתן לו עבור מכירת הכרם) האם הם נחשבים למלוה בשטר, שהרי הוא כתב לו אחריות בשטר המכירה, וא"כ המלווה שקנה ממנו את הכרם יוכל לגבות את מעות המכירה מנכסים משועבדים (למרות שהמכירה לא חלה), או שכיון ששטר המכירה לא היה באמת שטר מכירה לכן זה נחשב למלוה בעל-פה ואינו גובה מנכסים משועבדים.

אמר אביי: לכאורה אפשר לפשוט את השאלה מדברי רבי אסי, שאמר שאם הלווה מודה שהשטר שמחזיק המלווה הוא שטר אמיתי, אין המלווה צריך לחפש עדים שיעידו שבאמת הם חתמו בשטר, והלווה לא יכול לטעון שהוא כבר פרע אותו, והמלווה גובה אפילו מנכסים משועבדים. וכמו כן כאן הרי הלווה מודה שמכר לו את הכרם באחריות, ואף שהשטר בטל לגבי המכירה בגלל שנתן אותו לפני כן לבנו הקטן במתנה, אבל אינו בטל לעניין האחריות.

דחייא: **אמר ליה רבא מי דמי:** אין המקרים דומים, במקרה של רבי אסי הלווה הודה שכתב אותו, וא"כ השטר 'ניתן להיכתב' והוא שטר כשר, אבל כאן הרי השטר 'לא ניתן להיכתב' לפי שהוא כבר נתן את הכרם במתנה לבנו, והוא כתב אותו רק בגלל שהמלווה הכריח אותו, וא"כ אין זה שטר כלל ואין כאן אחריות.

יתיב מרימר וקאמר להא שמעתא: את דברי רבא ששטר שלא ניתן להיכתב אינו 'שטר'.

הקשה עליו רבינא מדברי רבי יוחנן, שביאר מדוע שטר שכתוב בו זמן מוקדם להלוואה פסול? בגלל שאנו חוששים שמא אם לא יהיה ללווה כסף לשלם, יבוא

המלווה ויגבה את החוב מנכסים של הלווה שנמכרו קודם להלוואה (בגלל שהתאריך בשטר מוקדם), ונכסים אלו לא השתעבדו להלוואה, (כי רק נכסים שנמכרו לאחר ההלוואה משועבדים להלוואה).

לפי דברי רבא, הבעיה כאן אינה רק החשש שמא יגבו נכסים שנמכרו קודם ההלוואה, אלא שאי אפשר בכלל לגבות נכסים עם השטר הזה, כי השטר אינו שווה כלום!

אמר ליה: בשטר מוקדם החיסרון הוא רק בזמן שכתוב בו, אבל עצם השטר ניתן להיכתב, ולכן השטר אינו בטל. מה שאין כן במקרה שלנו, השטר לא ניתן להיכתב כלל משום שהשדה כבר ניתנה לבנו, ולכן הוא בטל.

קושיא: אלא הא דתניא לשבח קרקעות כיצד: למדנו במשנה בגיטין אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים של אדם (כלומר לא גובים מהקרקעות שקנו הלקוחות מהאדם הזה).

וביאר הברייתא מה הכוונה 'לשבח קרקעות'? הגזל שדה ומכרה למישהו אחר באחריות, והקונה השביח את השדה (כגון בבניית גדר וכדו'). ובא הנגזל והוציא מהקונה את השדה. והלך הקונה וחזר לגזלן (= המוכר) לתבוע ממנו את דמי הקרקע ששילם, וכן את דמי השבח שהשביח בקרקע.

את דמי הקרקע הוא גובה מנכסים משועבדים. והטעם לפי שהוא מכרה לו באחריות וכתב לו עליה שטר מכירה, (וכמו מְלוּהַ בשטר שגובה ממשועבדים). אבל את השבח הוא גובה רק מנכסים בני חורין, וזאת מפני תיקון העולם. כי השבח לא היה קצוב בשעת המכירה, והקונים לא יודעים להיזהר על איזה סכום הם לוקחים סיכון.

לפי דברי רבא קשה, מדוע הוא גובה את דמי הקרקע מנכסים משועבדים? והרי השטר הזה לא ניתן להיכתב והוא בטל, וממילא אין כאן אחריות נכסים על המכירה!

תירוץ: הכי השתא: הגזל שדה ומכרה לאחר, מעוניין לקיים את השטר שכתב לקונה. והטעם, לפי דעה אחת בכדי שלא יקרא לו הקונה 'גזלן', ולפי דעת אחרת כדי שהוא ישאר אדם נאמן. ולכן הגזלן 'מפייס את הקונה' כלומר הוא הולך לבעלים של השדה (= הנגזל) וקונה מהם את הקרקע (שגזל) ומוסר אותה לקונה. ולכן השטר שכתב לקונה נחשב 'שטר הניתן להיכתב'.

אבל כאן שהוא כבר הקנה את השדה לבנו לפני כתיבת השטר, הרי הוא מתכוין להבריח את השדה מהאיש, ואם כן הוא ודאי שהוא לא מתכוין לקיים את השטר. ולכן השטר נחשב ל'שטר שלא ניתן להיכתב' והוא בטל.

*

משנה: אין פוסקין על הפירות: 'פסיקה' היינו תשלום למוכר פירות בזול כשער של עכשיו, בתמורה לכך שיספק בהמשך את הפירות כשהמחיר יתייקר. הדבר אסור משום שהוא כעין ריבית. כי הקונה מלווה את הכסף למוכר, ובתמורה לכך הוא מקבל מחיר זול.

אבל הדבר מותר בשתי אפשרויות. א. 'יש לו'. אם יש למוכר את המוצר במחסן, שאז נחשב הדבר שהמוצר כבר נקנה ללוקח ובעצם הוא התייקר ברשותו. ב. 'יצא השער'. המחיר קבוע וניתן לקנות את המוצר באותו מחיר בחנויות אחרות. שאז מכיון שהמוכר יכול לקנות את המוצר באותו מחיר בחנות אחרת, שוב נחשב הדבר כאילו המוצר כבר ברשות הקונה וממילא הוא התייקר ברשותו.

כאמור, אסור לאדם לשלם כסף על פירות זולים ולקבל לאחר מכן את אותם הפירות כשהם יקרים יותר, משום שנראה הדבר כריבית. כי הוא כאילו הלווה למוכר את הכסף ובתמורה המוכר נותן לו פירות יקרים. אבל אם כששילם את הכסף בתחילה כבר 'יצא השער' ויש מחיר שוק לפירות, מותר לסכם על המחיר העכשוי, אפילו אם לאחר מכן המחיר יעלה. משום שהמוכר יכול עכשיו ללכת ולקנות בכסף שקיבל מהקונה את הפירות במחיר העכשוי, ולספק אותם מיידית. ואם כן נחשב הדבר כאילו הקונה כבר קנה את הפירות והם התייקרו ברשותו.

היה הוא תחילה לקוצרים: היה המוכר הראשון שקוצר את התבואה, מותר לפסוק איתו לקנות תבואה מהגדיש שלו (באיזה מחיר שירצו), למרות שעדיין לא יצא השער. ולמרות שהתבואה עדיין לא מוכנה למכירה. משום שכבר נחשב הדבר ש'יש לו' תבואה, וממילא נחשב הדבר כאילו התבואה כבר נקנתה לו, וכשהיא תתייקר היא מתייקרת ברשותו של הקונה ואין כאן ריבית. (הטעם בכל זה, משום שגם 'אם אין לו' זו רק ריבית דרבנן, ובייש לו' הם לא גזרו).

וכן מותר לפסוק על קניית יין כאשר הענבים עדיין מונחים ב'עביט' (= כלי גדול שהם מתחממים בו) לפני הדריכה של הענבים, כי כבר נחשב הדבר ש'יש לו' יין למרות שהוא עדיין לא מוכן. וכן לקנות שמן כשהזיתים נמצאים ב'מעטן' (= כלי

בדומה לכלי של הענבים). וכן לקנות כלים מאומן היוצר כלים כאשר יש לו רק 'ביצים' של עפר מגובל במים. וכן לקנות סיד כאשר הוא הכניס לכבשן אבנים ועצים לשריפה.

פוסק עמו על הזבל: לקנות ממנו את הזבל בכל ימות השנה, למרות שאין לו כרגע זבל, בגלל שהוא יכול לקנותו מאחרים (נמוק"י). אבל לדעת רבי יוסי אין פוסקין על הזבל אלא אם כן היה לו זבל באשפה.

פוסק עמו בשער הגבוה: וכשמוותר לפסוק על הפירות, מותר לפסוק על 'שער הגבוה' כלומר שער הזול, והוא נקרא 'גבוה' בגלל שאז הוא מקבל הרבה פירות. לדעת רבי יהודה אפילו אם הוא לא פסק עימו במפורש על 'שער הגבוה', הוא יכול לומר למוכר בשעת האספקה 'תן לי הרבה פירות כשער הזול, או שתחזיר לי את מעותי'. בגלל שסתם דעתו של אדם לפסוק על שער הזול.

גמרא: אין פוסקין על שער שבשוק: רב אסי אמר בשם רבי יוחנן שלא פוסקים על שער שבשוק. (השאלה באיזה שער מדובר? כי יש שלושה שערים: שער קבוע ויציב, שער בינוני, ושער שאינו קבוע).

שאל ר' זירא את ר' אסי האם אמר ר' יוחנן אפי' 'כדורמוס הזה' דהיינו כאשר הסחורה נמכרת בשוק גדול? אמר לו רב אסי לא אמר ר' יוחנן אלא בשוק של עיירות שהשער לא קבוע בהם.

קושיא: ולמאן דסליק אדעתין: ולפי מה שהבין רבי זירא מתחילה שרבי יוחנן אסר אפילו בשער של שוק גדול, אם כן על מה דברה המשנה שלא פוסקים על הפירות עד שיצא השער, ומשמע אבל כאשר יצא השער פוסקים. באיזה שער מדובר?

תירוץ: מתניתין בחיטי דאכלבי: המשנה מדברת כאשר המחסנים נפתחים וספינות מגיעות למכור את הסחורה, שאז יש שער קבוע וארוך.

היו חדשות מארבע: היו החיטים החדשות נמכרות בזול דהיינו ארבע סאים בסלע, ואילו החיטים הישנות שהתייבשו והן משובחות יותר נמכרות ביוקר דהיינו שלוש סאים בסלע. אסור לפסוק על החיטים הלחות במחיר זול של ארבע סאים בסלע, בגלל שעד שיקבל אותם הקונה הם כבר יהיו ישנות ויקרות יותר דהיינו שלוש בסלע. עד שיצא השער של 'ארבע בסלע' בין לחדשות ובין לישנות.

היו לקוטות מארבע: אם היו חיטים של 'לקוטות' (= עניים המלקטים את התבואה מהשדות) שהם מערבבים שיפון עם חיטה ולכן הם נמכרים בזול יותר דהיינו ארבע בסלע, ושאר בעלי בתים מוכרים שלש בסלע. אין פוסקים עם בעל הבית כשער הזול של לוקט דהיינו ארבע בסלע. (בגלל שזה לא השער האמיתי של החיטים הללו). עד שיצא השער ללוקט ולמוכר של ארבע בסלע.

אמר רב נחמן פוסקין ללקוטות כשער הלקוטות: מותר לפסוק עם לקוטות כפי השער שלהם.

א"ל רבא לרב נחמן: מדוע ב'לוקט' אתה מתיר לפסוק לפי השער שלו? בגלל שגם אם אין לו תבואה, הוא יכול ללוות אותה מלוקט חברו. אך אם כן מדוע בבעל הבית אתה אסור לפסוק עימו כשער של לקוטות? והרי גם הבעל הבית יכול ללוות מהלקוטות את החיטים שלהם.

אמר ליה: בעל הבית מתבייש ללוות מלקוטות. **איבעית אימא:** תירוץ נוסף - מי שמשלם כסף לבעל הבית לקניית חיטים, רוצה חיטים משובחות ולא חיטים של לקוטות. ולכן אסור לפסוק עם בעל הבית כשער של לקוטות, בגלל שהוא לא יכול ללכת וללוות את החיטים מהלקוטות וממילא אין זה נחשב ש"ש לו'.

אמר רב ששת אמר רב הונא אין לויין על שער שבשוק: אסור לקחת הלוואה כשהסיכום עם המלווה שיחזיר לו את הפירות כמו שער של עכשיו, דהיינו כמו שער הזול. (ואפילו שבקנייה מותר לעשות זאת, בהלוואה אסור).

אמר ליה רב יוסף... והא בעי מיני' מרב הונא: שאלו את רב הונא האם בני הישיבה שלווים כסף בתשרי ומחזירים פירות בטבת לפי השער הזול של תשרי, מותר להם לעשות זאת או אסור? ואמר להם - הרי יש חיטים ב'היני' ויש חיטים ב'שילי', ואם בני הישיבה רוצים הם יכולים לפרוע להם פירות בתשרי כשער הזול.

ודברים אלו סותרים לדברי רב ששת בשם רב הונא!

תירוץ: מעיקרא סבר רב הונא: בתחילה סבר רב הונא שאין לווים על שער שבשוק. אבל לאחר שהוא שמע את דברי רב שמואל בר חייא בשם רבי אלעזר שלווים, גם הוא חזר בו ואמר שלווים.